

**Evaluatieonderzoek naar Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ ‘Sochi 2014’ en de
beleving van de Olympische waarden excelleren, respect en vriendschap**

Tim van Asdonck (3662764) & Evelien Oude Avenhuis (3940489)

Masterthesis Maatschappelijke Opvoedingsvraagstukken

Docenten: Dr. W. M. van Londen-Barentsen & Dr. P. L. M. Baar

Cursuscode: 201200011

Departement Pedagogische en Onderwijskundige Wetenschappen

Instelling: Universiteit Utrecht

Studiejaar: 2013/2014

Datum: 29-06-2014

Universiteit Utrecht

Abstract

Background: In addition to parenting and education, sport can be an environment in which positive values are taught. The Netherlands Olympic Committee * Netherlands Sports Confederations (NOC*NSF) have included three core values in the Olympic lesson package 'Sochi 2014': excellence, respect, and friendship, respectively translated into ME.YOU.WE, which are central to the package. The aim of this study was to investigate whether the Olympic lesson package contributes to teaching and strengthening the Olympic core values excellence, respect and friendship at eight to twelve year old elementary school pupils in the Netherlands. *Method:* For the present study the documents of the Olympic package were analyzed, data was acquired from 164 pupils through questionnaires and 13 individual teachers and 77 pupils in focus groups were interviewed in depth. *Results:* The Olympic lessons are implemented in different ways by different teachers. The Olympic values are reflected in the sports experience of the pupils, however, they find the value pleasure the most important. In addition, the lessons turn out to have a certain influence on the knowledge of the pupils about the Olympic Games and values, but less on the transfer of these values to other domains in life than sports. This ties in with the fact that theories of behavioral change are missing in the design of the package. *Conclusion:* To accomplish a transfer of the Olympic values to other domains in life than sports, it is important to lay a foundation of theories of behavioral change at the core of the lesson package, to use more active and interaction methods in the lessons and to use sports heroes as role models, in order to let children experience the Olympic values.

Keywords: Olympism, Olympic Education, Olympic values, ME.YOU.WE, excellence, respect, friendship

Introductie

Sport is de laatste decennia steeds belangrijker geworden en vanaf de zijlijn doorgeschoten naar het middelpunt van de samenleving. Dit openbaart zich in verscheidene vormen. Sport is meer dan ooit in de media te vinden, het economisch belang van sport wordt steeds meer aangetoond en er worden positieve gezondheidseffecten van sport verwacht (Steenbergen & Verveld, 2012). Tevens wordt er een educatieve en opvoedkundige functie aan sport toegedicht. Sport kan een hulpmiddel zijn om bij te dragen aan allerlei positieve waarden zoals discipline, solidariteit, samenwerken, omgaan met anderen, tolerantie, fair play, zelfvertrouwen, trots, vasthoudendheid en positieve lichaamsbeleving (Biesta et al., 2001; Buisman, 2004; Rutten et al., 2004; Schipper-van Veldhoven, 2012).

Beleidsmakers veronderstellen dat sport een mogelijk antwoord is op maatschappelijke opvoedingsvraagstukken (Knoppers, 2006). De Nederlandse overheid acht het van belang dat er in de samenleving aandacht blijft bestaan voor normen en waarden (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, 2005). Normen en waarden worden doorgegeven en bijgebracht in sociale settingen. Opvoeding en onderwijs zijn voor deze overdracht onmiskenbaar. Naast opvoeding en onderwijs kan sport een omgeving zijn waarin normen en waarden worden aangeleerd (Van den Heuvel, Van Sterkenburg & Van Bottenburg, 2007). Van den Heuvel en collega's (2007) definiëren sportwaarden als 'individuele waarden, houdingen of eigenschappen die de sport zou bevorderen en waarvan in andere sociale contexten dan de sport wordt geprofiteerd'. De overheid ziet sport in het bijzonder als een tak waar de aandacht voor normen en waarden als vanzelfsprekend aanwezig is. Denk hierbij aan principes als fair play, respect voor je mede- en tegenspelers en het aanvaarden van groepsnormen en spelregels. De overheid gebruikt sport dan ook weloverwogen als een middel om een breed scala aan opvoedingsdoelen te behalen (VWS, 2005).

Ook het Nederlands Olympisch Comité * Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF, 2009) wijst op de bijdrage van sport aan de opvoeding en socialisatie van kinderen. De opvatting hierbij is dat kinderen en jongeren door middel van sport leren om samen te werken, leren omgaan met winnen en verliezen en bepaalde normen en waarden oppikken (Boonstra & Hermens, 2011). Al jaren ontwikkelt NOC*NSF in samenwerking met Podium en een Olympisch lespakket voor basisschoolleerlingen (NOC*NSF, 2014; Podium, 2014), waarbij Zinder het digitale aspect realiseert (Zinder, 2014). Het Olympisch lespakket is een onderdeel van het Olympisch Educatieprogramma IK.JIJ.WIJ. Met dit programma beoogt NOC*NSF om basisschoolleerlingen te leren over de drie Olympische kernwaarden excelleren (IK), respect (JIJ) en vriendschap (WIJ). Ter voorbereiding op de Olympische Winterspelen in Sochi is het Olympisch lespakket 'Sochi 2014' tot stand gebracht, waarin de Olympische kernwaarden in verschillende lessen worden behandeld (NOC*NSF, 2014; Podium, 2014). De vraag is of deze Olympische waarden bij basisschoolleerlingen aanslaan en overgedragen kunnen worden door middel van het Olympisch lespakket 'Sochi 2014'.

Olympisme

De eerste documenten op schrift over de Spelen in de Griekse oudheid dateren van 776 voor Christus. Deze oude Spelen werden elke vier jaar in Olympia gehouden en hadden een godsdienstig karakter. Goden, waarvan Zeus werd gezien als de belangrijkste, werden vereerd. Hierbij stonden lichaamscultus, esthetiek en het streven naar Aristos (excellentie) centraal. De Spelen duurden één dag en waren toegankelijk voor zowel adellijke als vrije, mannelijke burgers. Eén winnaar, de beste van alle Grieken, werd geëerd. Later werden de Spelen uitgebreid naar vijf dagen, Olympische winnaars gelauwerd met olijvenkransen en voor eeuwig geroemd. Sporters ontvingen steeds meer privileges, zoals gratis maaltijden en belastingonthefing, waardoor het oude Griekse ideaal uit de aandacht verdween. De christelijke keizer van Rome Theodosius I schafte de Spelen in 394 na Christus af en het jaar erop werd Olympia vernietigd (NOC*NSF, 2009).

Fransman Pierre de Frédy, Baron de Coubertin, historicus en pedagoog, was zeer geïnteresseerd in deze oude Spelen. Hij was ook zeer gecharmeerd van opvoedkundige opvattingen uit Engeland, waar ze sport in het onderwijssysteem hadden opgenomen. Dit was in Frankrijk in die tijd ondenkbaar. Volgens De Coubertin kon sport als instrument voor de morele opvoeding dienen (NOC*NSF, 2009; Tamboer & Steenbergen, 2001). De Coubertin trachtte zijn tijdgenoten te overtuigen van de profijten van sport voor jeugdigen. Door de Olympische Spelen opnieuw leven in te blazen hoopte hij dat te bewerkstelligen. Later zag De Coubertin sport niet alleen als opvoedkundig instrument, maar ook als middel voor mondialisering, internationale democratie en wereldvrede (Tamboer & Steenbergen, 2001). Op 23 juni 1894 wordt het Internationaal Olympisch Comité (IOC) opgericht in Parijs. De herinvoering van de Spelen vond in 1896 plaats met de eerste moderne Olympische Spelen in Athene (NOC*NSF, 2009). De Coubertin zag het Olympisme als een sociale filosofie die de nadruk legt op de rol van sport in de wereldlijke ontwikkeling, het wederzijds internationaal begrip, een vreedevolle samenleving en sociale en morele educatie (De Coubertin, 1896). Hij dichtte sport dus zowel een maatschappelijke als een pedagogische functie toe, twee aspecten die nader worden belicht.

Maatschappelijk aspect van sport

Sport speelt steeds een grotere rol in de gehele maatschappij. In 1991 wees sportsocioloog Bart Crum op twee tegengestelde tendensen, namelijk ‘versporting van de samenleving’ en ‘ontsporting van de sport’ (Hoekman, Van der Meulen, Lucassen, Elling & Breedveld, 2007). Met ‘versporting van de samenleving’ doelt Crum (2001) op de onstuitbare, culturele opwaardering van de sport. Steeds meer mensen zijn sportief actief en prestaties staan voorop. Dit is vooral zichtbaar in de internationale topsport, waaronder de Olympische Spelen. Het “citius, altius, fortius” (sneller, hoger, sterker) staat centraal onder invloed van sporttechnologie, mediasering en commercialisering. Met ‘ontsporting van de sport’ doelt Crum op het feit dat de waarden zoals onderlinge strijd, betere prestaties en winnen terrein verliezen aan waarden zoals plezier hebben, je lekker voelen en er goed uit

zien. “De sporter van nu laat zich meer inspireren door het ‘new, fresh and exciting’ van Coca Cola dan door het ‘citius, altus fortus’ van De Coubertin – de grondlegger van de Olympische spelen” (Hoekman et al., 2007; 49).

De ongewoon snelle ontwikkeling van sport tot een breed maatschappelijk fenomeen roept ook vragen op. Kan sport worden gezien als het spiegelbeeld van de samenleving? Is beroepssport nog wel ‘spel’ te noemen? Is het IOC in staat de verleiding van ‘het grote geld’ te weerstaan of bepaalt de media steeds meer het Olympische beleid? Is het Olympisme nog van deze tijd? Is sport daadwerkelijk een ‘wondermiddel’ bij het oplossen van maatschappelijke opvoedingsvraagstukken? Bij de beantwoording van dit soort vragen staat altijd het ‘dubbelkarakter’ van sport centraal, waarbij sport zowel een doel als een middel is (Tamboer & Steenbergen, 2000).

Allereerst heeft sport dus een doel in zichzelf. Dat ligt in het spel, namelijk beter zijn dan de tegenstander. Hierbij wordt de eigenheid van sport vaak onderstreept, de eigen sfeer van sport waarbij de alledaagse leefwereld even tot het achterplan behoort. Volgens Huizinga (1974) is de mens een “homo ludens”, een spelende mens. Het geheel wat mensen cultuur noemt is ontstaat uit spel en ontwikkelt zich als spel voort. Huizinga benoemde echter na de Olympische Spelen van Berlijn in 1936 dat het ‘spel’ steeds serieuzer wordt door alle regels, organisatie en commercie. Dit sluit aan bij het idee van de versporting van de samenleving (Crum, 2001).

Naast sport als spel kan sport worden gezien als een instrument. Sport heeft een betekenis gekregen die veel voor externe doelen wordt ingezet. Sport als instrument kan niet worden gezien als een op zichzelf staand verschijnsel. Het beïnvloedt de samenleving als geheel en wordt er ook door beïnvloed (Tamboer & Steenbergen, 2000). Ervaringen die in de sport zijn opgedaan, kunnen ook buiten de sport worden ingezet. Sport kan bijvoorbeeld worden gezien als een instrument om pedagogische waarden binnen en buiten de sport te realiseren (Elling & de Knop, 2001; Hoyng & de Knop, 2002).

Pedagogisch aspect van sport

Er worden allerlei positieve pedagogische waarden aan sport toegedicht (Biesta et al., 2001; Buisman, 2004; Rutten et al., 2004; Schipper-van Veldhoven, 2012). Deze positieve waarden ontstaan echter niet vanzelfsprekend. Sport kan ook bijdragen aan onwenselijk gedrag zoals pesten, (seksuele) intimidatie, geweld, egoïsme, arrogantie en blessures (Baar, 2012; Schipper-van Veldhoven, 2012). Het handhaven van normen en waarden in de sport wordt niet altijd even nauw genomen (Vanden Auweele, 2009). Dit blijkt tevens uit een aantal recente gebeurtenissen in de sportwereld, zoals mishandeling tot de dood van een voetbal scheidsrechter en dopingschandalen. Deze verminderde aandacht voor normen en waarden in sport kan leiden tot een bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport, zoals competentiegevoel, zelfwaardering, plezier en sociale contacten (Panathlon, 2005). Bij het stimuleren van goed gedrag van jeugdigen door middel van sport wordt dan ook vaak over de paradoxen in de jeugdsport gesproken. Enerzijds kan sport antisociale gedragingen

en criminaliteit onder jeugdigen verhinderen. Anderzijds komt er dikwijls agressief gedrag in de sport voor (Gatz, Messner, & Ball-Rokeach, 2002). De vraag is wanneer en in welke context sport op een positieve manier kan bijdragen aan de opvoeding en ontwikkeling van kinderen. Hoe kunnen positieve waarden door middel van sport worden bewerkstelligd?

Waardenopvoeding is niet een aangelegenheid van simpel waarden ‘aanleren’. Het is belangrijk dat kinderen kritisch leren kijken naar zaken die ze zelf van belang vinden en groepen en praktijken waar ze deel van willen uitmaken. Hierbij hoort ook het in contact komen met andere opvattingen, gevolgen van hun eigen gedrag voor anderen leren inzien en leren om empathie in te zetten als instrument om richting te geven aan hun handelen. Een waarde als ‘respect’ is voor kinderen bijvoorbeeld een abstract woord. Zo’n waarde moet worden geconcretiseerd en gekoppeld aan een gevoel (Leeman en Wardekker, 2004). Voor het bereiken van positieve waarden van sport moet het pedagogisch perspectief centraal worden gesteld. Sportbeoefening en begeleiding van kinderen dient aan te sluiten bij de ontwikkelingsfase en belevingswereld van het kind (Buisman, 2004; Schipper-van Veldhoven & Van der Kerk, 2012)).

Ontwikkelingsfasen en belevingswereld kind

Waardenopvoeding heeft allereerst te maken met de morele ontwikkeling. De morele ontwikkeling betreft het herkennen van waarden en normen die in de maatschappij waarin het kind zich bevindt gebruikelijk zijn en deze leren hanteren in ingewikkelde situaties (Berk, 2003). Het is de ontwikkeling van wat we goed en verkeerd vinden, van waarden en normen. De morele ontwikkeling verloopt volgens Lawrence Kohlberg, een navolger van Jean Piaget, in verschillende stadia. Beiden onderscheiden drie verschillende niveaus in het morele denken. Het eerste niveau is het preconventionele niveau en loopt van ongeveer nul tot 10 à 12 jaar. Het kind heeft hier een primitieve vorm van moreel besef. Kinderen doen iets niet omdat ze anders straf krijgen, of ze doen iets wel omdat ze dan een beloning krijgen. Moreel redeneren wordt extern gecontroleerd door personen met autoriteit. Er is sprake van een egocentrische denkwijze, voornamelijk jonge kinderen kunnen zich nog niet verplaatsen in andermans denkwereld. Het tweede niveau is het conventionele niveau. Een kind tussen 10 en 18 jaar bevindt zich op dit niveau. Het kind let op wat mensen in de sociale omgeving verwachten en probeert daaraan te voldoen. Hierbij worden morele redeneringen dus vooral gebaseerd op sociale goed- of afkeuring. Rolmodellen en idolen spelen hierbij een belangrijke rol. Op het postconventionele niveau, vanaf ongeveer 18 jaar, denken jongeren en volwassenen na over waarden en normen die ze aangereikt hebben gekregen in de opvoeding. Belangrijke waarden en normen worden behouden en andere worden verworpen of vervangen door nieuwe. Het gaat hier niet meer om regels en sociale verwachtingen, maar om zelfgekozen principes en idealen (Kohlberg, 1984; Stams, Brugman, Dekovic, Van Rosmalen, Van der Laan & Gibbs, 2006).

Naast aansluiting bij de morele ontwikkeling, speelt ook de koppeling met de belevingswereld van kinderen een belangrijke rol om positieve waarden van sport te kunnen bewerkstelligen. Vooral

plezier lijkt een belangrijke sportwaarde van jeugdigen te zijn. Jeugdigen bewegen omdat ze er plezier aan beleven, om het speelse karakter van bewegen en om motorische competenties te ontwikkelen (Buisman, 2002; Van Exel, De Graaf & Brower, 2005). Telama, Naul, Nupponen, Rychtecky en Vuolle (2002) vonden een soortgelijke uitkomst. Hun onderzoek had als doel om de fysieke activiteit, de levensstijl, de motorische prestaties, Olympische idealen en psychologische variabelen zoals de motivatie en het zelfbeeld van jongeren (12-15 jaar) in zes Europese Landen te analyseren en te vergelijken. Hieruit kwam naar voren dat de jeugdigen fair-play en plezier als belangrijkste waarden in de sport zien. Als het om de beleving van sportwaarden gaat, is er een verschil op te merken tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer op zoek naar spanning, risico en competitie, terwijl meisjes het sociale aspect van sport, zoals vriendschap, belangrijker vinden (Buisman, 2002).

Olympische waarden

“Het doel van de Olympische Beweging is het bijdragen aan de opbouw van een vreedzame en betere wereld door het opvoeden van de jeugd door middel van sportbeoefening in overeenstemming met Olympisme en de waarden die daartoe behoren” (International Olympic Committee, 2013). De originele waarden die De Coubertin als meest belangrijke drijfveer zag achter de Olympische Beweging zijn respect, fair play, streven naar excellentie, plezier in inspanning en evenwicht tussen geest, lichaam en wilskracht.

Waarden zijn echter moeilijk als concepten te definiëren. Er wordt verondersteld dat waarden universeel zijn. Toch kunnen waarden voor verschillende mensen in verschillende sociale of culturele contexten verwijzen naar verschillende concepten. Dit geldt ook voor Olympische waarden. De definities van de vijf originele Olympische waarden van De Coubertin waren niet altijd duidelijk. Tevens werden vragen gesteld over het naast elkaar bestaan van de verschillende Olympische waarden. Hoe kon bijvoorbeeld de waarde respect worden gehandhaafd terwijl vrouwen uitgesloten waren om deel te nemen aan de Spelen? Kan een waarde als plezier in inspanning naast een waarde als streven naar excellentie bestaan?

Het IOC bestudeerde de oorspronkelijke bedoelingen van De Coubertin en vereenvoudigde deze Olympische waarden voor huidige en toekomstige generaties. In de kern rustte de visie van De Coubertin op een aantal morele beginselen, te weten non-discriminatie, respect voor de regels en anderen, onzelfzuchtige activiteiten en het streven naar een betere wereld. De Olympische Beweging heeft deze waarden gebruikt om een van de grootste sociale fenomenen van deze tijd te creëren. De Olympische Spelen bieden meer dan alleen een internationale sportcompetitie waarin individuele of teaminspanningen tot excellentie komen. De Spelen kunnen zorgen voor non-discriminatie, wederzijds respect en samenwerking. Ze bevorderen intercultureel begrip en eerlijke concurrentie op een mondiaal niveau. Daarnaast wordt sport gezien als basis voor internationale vriendschappen tussen atleten en fans.

Vandaag de dag liggen de kernwaarden excelleren, respect en vriendschap dan ook ten

grondslag aan alle activiteiten van de Olympische Beweging (Maass, 2007). Onder excelleren wordt verstaan om het beste uit jezelf te halen, zowel op het gebied van sport als in het leven. Het gaat erom dat je zelf participeert, doelen nastreeft, vooruitgang boekt en de beste versie van jezelf probeert te zijn. Met respect wordt bedoeld dat je zowel jezelf als anderen, regels, voorschriften en de omgeving respecteert. Fair-play, de strijd tegen doping of ander onethisch gedrag valt ook onder respect. Onder vriendschap wordt verstaan dat sport als instrument kan worden ingezet om een vreedzame en betere wereld te bouwen, door middel van solidariteit, teamgeest, vreugde en optimisme (International Olympic Committee, 2007).

Olympische educatie

De drie Olympische waarden excelleren, respect en vriendschap zijn vertaald in het IK.JIJ.WIJ-concept en de kern van het Olympisch Educatieprogramma van NOC*NSF. Het gaat om: Je best doen (IK), respect voor anderen (JIJ) en samen sporten (WIJ). Het programma bestaat uit een site met digitale lespakketten, spreekbeurtinformatie, sportlessen, een leesboek, films, afscheidsmusical en knutsellessen (IK.JIJ.WIJ, 2014). Het Olympisch lespakket ‘Sochi 2014’ is dus een onderdeel van het Olympisch Educatieprogramma. Het is de vraag of dit lespakket aansluit bij de basisschoolleerlingen zoals bedoeld is en in hoeverre de Olympische waarden worden overgebracht. Deze vraag is voor NOC*NSF van belang zodat het Olympisch Educatieprogramma IK.JIJ.WIJ en het lespakket voor de Olympische Zomerspelen in Rio 2016 kan worden doorontwikkeld en geoptimaliseerd. Daarnaast wordt de behoefte aan wetenschappelijke onderbouwing van de effectiviteit van programma’s de laatste jaren steeds groter. Evidence-based programma’s zullen steeds vaker een voorwaarde gesteld zijn voor de financiering ervan, vanwege het langdurige en kostbare ontwikkelingsproces van programma’s (Baar et al., 2007).

Het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ ‘Sochi 2014’ wordt voor een relatief korte tijd geïmplementeerd, namelijk maximaal vijf lessen gedurende de Olympische Spelen in Sochi. Een feitelijke effectiviteitsmeting met een experimenteel design is hier moeilijk haalbaar. Het lespakket is nog niet geëvalueerd en nog te weinig geëxpliciteerd om aan een goed effectonderzoek te onderwerpen (Veerman & Van Yperen, 2006). In dat kader wordt een evaluatieonderzoek naar het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ ‘Sochi 2014’ uitgevoerd. De algemene vraagstelling van dit onderzoek luidt: *Draagt het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ ‘Sochi 2014’ bij aan het bijbrengen en versterken van de Olympische kernwaarden excelleren, respect en vriendschap bij basisschoolleerlingen uit groep 5 tot en met 8?* Deze vraagstelling wordt uiteengezet met behulp van de algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit (Baar, Wubbels, & Vermande, 2007). In tabel 1 zijn de zeven algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit schematisch weergegeven. Deze voorwaarden zijn ontleend aan de eerste drie stappen van het model voor planmatige gezondheidsvoorlichting (Green & Kreuter, 2005) en aan de stappen vier tot en met zeven van het Intervention Mapping-protocol (Bartholomew et al., 2006).

Tabel 1

Model voor Planmatige Gezondheidsvoorlichting <i>Green en Kreuter (2005)</i>	Intervention Mapping Protocol <i>Bartholomew et al. (2006)</i>
1. Sociale en epidemiologische analyse 2. Analyse van risicofactoren 3. Bepalen determinanten van gedrag (Interventieontwerp) → (Implementatie) (Evaluatie) ←	4. Specifiek en operationeel geformuleerde doelen 5. Op theorie en praktijkervaring gebaseerde operationele methodiek 6. Implementatieprotocol 7. Evaluatieplan

Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit

In dit onderzoek wordt allereerst door middel van de zeven algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit inzicht verkregen in de potentiële effectiviteit van het Olympisch lespakket. De stappen implementatie en evaluatie van het model van Green en Kreuter (2005) betreffen de daadwerkelijke uitvoering en resultaten van een programma. In dit onderzoek wordt in kaart gebracht hoe leerkrachten het lespakket hebben geïmplementeerd en hoe leerkrachten en leerlingen dit hebben ervaren. Vervolgens wordt de sportbeleving van leerlingen onderzocht en bekeken of dit aansluit bij Olympische waarden. Ten slotte wordt het lespakket geëvalueerd door leerkrachten en leerlingen te vragen naar hun mening over de ervaren effectiviteit van de lessen. Dit wordt geoperationaliseerd aan de hand van de volgende onderzoeksvragen:

1. Wat is de effectiviteitspotentie van het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014'?
2. Hoe is het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014' door leerkrachten geïmplementeerd en hoe wordt dit door leerkrachten en leerlingen ervaren?
3. In hoeverre sluit het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014' aan bij de sportbeleving van leerlingen en hoe ervaren zij de Olympische waarden?
4. In hoeverre ervaren de leerkrachten en leerlingen het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014' als effectief?

Potentiële effectiviteit

Voor de eerste onderzoeksvraag wordt met een documentenanalyse onderzocht in hoeverre IK.JIJ.WIJ voldoet aan de algemeen methodologische voorwaarden voor potentiële effectiviteit (Baar et al., 2007). Deze voorwaarden kunnen worden gezien als richtlijnen die de kans op een succesvol

effect vergroten. Hoe meer er wordt voldaan aan de algemeen theoretische en methodische voorwaarden, hoe hoger de effectiviteitspotentie kan worden ingeschat. Wanneer een interventie voldoet aan deze voorwaarden, staat dit gelijk aan de classificatie theoretisch goed onderbouwd van het Nederlands Jeugdinstituut. Deze classificatie wordt ontvangen als de interventie in ieder geval goed is beschreven en het acceptabel is dat de doelen van de interventie kunnen worden behaald (Nederlands Jeugdinstituut, 2014). Wanneer er aan de voorwaarden voor effectiviteit wordt voldaan, is dit echter geen garantie op succes. Het werkelijke effect van de interventie moet vervolgens uit empirisch effectonderzoek blijken (Baar, 2012). De potentiële effectiviteit geeft dus een indicatie van de mogelijke waarde die een interventie kan hebben (Baar et al., 2007).

NOC*NSF tracht met het Olympisch lespakket de Olympische waarden excelleren, respect en vriendschap over te dragen. Deze waarden zijn gebaseerd op de Olympic Charter (International Olympic Committee, 2007). Omdat het Olympisch lespakket voornamelijk in de praktijk is ontwikkeld, wordt verwacht dat het lespakket mogelijk nog niet aan alle voorwaarden voor potentiële effectiviteit voldoet.

Procesevaluatie

De tweede onderzoeksvraag brengt de ervaren implementatie van het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014' in kaart. Leerkrachten wordt bevestigd over de implementatie van het lespakket. Voorziet het lespakket in een concreet implementatieplan waarin duidelijk vermeld staat wat de procedure van uitvoering is (aard, volgorde, frequentie, duur, intensiteit) en wie verantwoordelijk is voor de uitvoering? Wordt de gebruiker betrokken bij de opzet van het implementatieprotocol? Hoe hebben leerkrachten het lespakket geïmplementeerd? Hoe is de communicatie tussen verschillende uitvoerders, (gym)leerkrachten, geweest? Wordt bij de implementatie van de methodiek rekening gehouden met de vaardigheden van de gebruiker? Heeft de leerkracht het gevoel over genoeg competenties te beschikken om het lespakket te kunnen implementeren? Daarnaast zal worden meegenomen of de leerkrachten die het lespakket geven een sportachtergrond hebben en hoe gemotiveerd de leerkrachten zijn om het lespakket te implementeren (Baar et al., 2007). Hiermee kan worden nagegaan of het lespakket is uitgevoerd zoals bedoeld (Stals, Van Yperen, Reith & Stam, 2008). Dit kan inzicht geven in de redenen van het wel of niet slagen van het lespakket. Leerlingen worden bevestigd naar hun ervaringen en waarderingen van de implementatie van het lespakket. Hoe hebben de leerlingen het Olympisch lespakket en de implementatie daarvan ervaren? Hoe vinden ze dat de leerkracht de lessen heeft uitgevoerd?

Het lesmateriaal bestaat uit diverse modules die zowel afzonderlijk als in combinatie kunnen worden ingezet. Daardoor wordt verwacht dat leerkrachten zelf bepalen welke delen ze gebruiken, afhankelijk van wat op dat moment uitkomt. Aangezien het lespakket 'Sochi 2014' heet, wordt verwacht dat het voornamelijk tijdens de Olympische Spelen wordt ingezet. De inhoud is zo samengesteld dat het via het digitale schoolbord of via de computer kan worden gebruikt door

leerkrachten en leerlingen. Er wordt verwacht dat de verschillende implementatiemogelijkheden en het digitale aspect handig in gebruik wordt gevonden en als een positief aspect wordt ervaren.

Beleving Olympische waarden

De derde onderzoeksvraag brengt de sportbeleving en beleving van Olympische waarden van kinderen in kaart. Door de leerlingen te interviewen wordt onderzocht hoe de leerlingen de Olympische waarden ervaren en of het programma aansluit bij hun sportbeleving. De verwachting is dat leerlingen fair play en plezier in sport als belangrijkste sportwaarden zien (Telama et al., 2002). Daarnaast is de verwachting dat er een verschil tussen jongens en meisjes wordt gevonden. Jongens zijn meer op zoek naar spanning, risico's en concurrenten. Meisjes vinden het sociale aspect van sport, zoals vriendschappen, belangrijker (Buisman, 2002).

Ervaren effectiviteit

Voor de laatste onderzoeksvraag wordt de ervaren effectiviteit van het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014' in kaart gebracht. Leerkrachten en leerlingen worden gevraagd om zelf te reflecteren op de effecten van het lespakket. Door hen te interviewen wordt onderzocht of zij van mening zijn of de leerlingen iets van het lespakket en de drie Olympische kernwaarden hebben geleerd. Er wordt verwacht dat leerlingen weten over het belang van de Olympische waarden (Telama et al., 2002). Tot slot wordt verwacht dat hoe theoretischer het programma is uitgevoerd, hoe minder er een transfer zal worden gemaakt van 'weten' naar 'handelen' (Telama et al., 2002).

Methode

Design

Voor dit onderzoek heeft er een mixed-method dataverzameling plaatsgevonden, er is zowel kwantitatieve als kwalitatieve data verzameld. Er is hierbij gebruik gemaakt van drie verschillende meetinstrumenten. Voor de eerste onderzoeksvraag, de potentiële effectiviteit, is een documentanalyse ingezet. Voor de tweede onderzoeksvraag, de procesevaluatie, hebben semigestructureerde interviews plaatsgevonden. Voor de derde en vierde onderzoeksvraag, respectievelijk de beleving van de Olympische waarden en de ervaren effectiviteit, zijn zowel semigestructureerde interviews als een digitale vragenlijst ingezet. De digitale vragenlijst vond plaats in de vorm van een nameting en een vergelijkingsgroep heeft een aangepaste vragenlijst ingevuld.

Procedure & participanten

Voor de documentanalyse zijn alle beschikbare handleidingen en documenten van het NOC*NSF en Podium omtrent het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi' opgevraagd. Op basis van deze documenten is de documentanalyse uitgevoerd.

De onderzoekers hebben na de Olympische Spelen twaalf basisscholen bezocht voor

interviews met leerkrachten en leerlingen omtrent het Olympisch lespakket. Per provincie is één school bezocht, om de spreiding van de doelgroep zo goed mogelijk te representeren. De scholen die hiervoor zijn benaderd, zijn gekozen op basis van een systematische steekproef. Van de 3066 aanmeldingen werd elke tiende school geselecteerd en van deze scholen werd vervolgens per provincie elke vijfde school telefonisch benaderd en verzocht om deel te nemen aan de interviews. Op deze scholen is een individueel interview met een leerkracht en een focusgroep met zo'n vijf à zes leerlingen gehouden. De interviews met de leerkrachten duurden ongeveer een kwartier, de interviews met de leerlingen ongeveer een half uur. De leerlingen werden gekozen op basis van geslacht en sportbeoefening, zodat er een zo representatief mogelijk beeld bestond van de doelgroep. De participantengroep voor de semigestructureerde interviews bestond uit 13 leerkrachten en 77 leerlingen. De interviews zijn met een audiorecorder opgenomen en verbatim uitgetypt.

De basisscholen moeten bij aanmelding voor het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ 'Sochi 2014' hun e-mailadres invoeren. NOC*NSF heeft vervolgens inzage in deze e-mailadressen, zodat contact kan worden opgenomen met de scholen. Voor de digitale vragenlijst zijn al deze scholen in Nederland half februari, tijdens de Olympische Spelen, benaderd om deel te nemen aan het huidige onderzoek. De participanten in dit onderzoek betroffen leerlingen (groep 5 tot en met 8) en leerkrachten van basisscholen. Iedere leerkracht die dit lespakket heeft aangevraagd is benaderd voor deelname aan dit onderzoek met het verzoek de vragenlijst in te laten vullen. Er waren in het totaal 3066 aanmeldingen. Deze leerkrachten konden vervolgens zelf kiezen of ze aan dit onderzoek meededen of niet. Er heeft dus een gemakssteekproef plaatsgevonden (Baarda, De Goede, & Teunissen, 2001). Met deze steekproef kon de gehele doelgroep worden bereikt en was er een grotere kans op een zo groot mogelijke onderzoeksgroep, wat bijdraagt aan de betrouwbaarheid van dit onderzoek. De link naar de digitale vragenlijst voor leerlingen is naar alle basisscholen verstuurd die hebben ingestemd mee te werken aan het onderzoek. Ook is een aangepaste vragenlijst naar een aantal scholen gestuurd die het lespakket niet hebben gebruikt. Eén van deze scholen heeft leerlingen deze vragenlijst laten invullen en dient als vergelijkingsgroep om de antwoorden op de vragen mee te vergelijken.

Er werd gebruik gemaakt van de informed consent procedure (Neuman, 2012). De scholen werden benaderd door middel van een informatiebrief met uitleg over het onderzoek en de procedure. Indien de school mee wilde doen aan het onderzoek, konden ze middels een e-mail reactie hiermee instemmen en werd er vervolgens een brief gestuurd naar de ouders van de kinderen die met het lespakket hebben gewerkt, waarin de inhoud en procedure van het onderzoek werd uitgelegd. Tevens werd in deze brief vermeld dat als de ouder niet wil dat zijn of haar kind participeert in het onderzoek, dit bij de leerkracht gemeld moest worden. Er is hier dus gebruik gemaakt van passieve informed consent. Er is gebruik gemaakt van het programma Formdesk om digitale enquêtes te kunnen maken en laten invullen. De vragenlijsten werden na afloop van de Olympische Spelen online gezet. Het invullen van de vragenlijst voor leerlingen gebeurde onder begeleiding van de eigen leerkracht tijdens

schooltijd. De participantengroep van de digitale vragenlijst bestond uiteindelijk uit 149 leerlingen in de interventiegroep, en uit 15 leerlingen in de vergelijkingsgroep.

Instrumenten

Documentenanalyse. Om de potentiële effectiviteit van het lespakket in te schatten is een documentenanalyse uitgevoerd. De beoordeling van de effectiviteitspotentie van het lespakket heeft plaatsgevonden met behulp van een beoordelingsformulier. Elke methodische voorwaarde uit het model van Baar en collega's (2007) is op basis van een aantal sub criteria beoordeeld. De beoordeling heeft aan de hand van de volgende waarderingen per algemeen methodische voorwaarde plaatsgevonden:

- - = ontbreekt, niet bekend - -
- = vaag, fragmentarisch, inconsistent -
- +/- = enigszins beschreven en verantwoord + / -
- + = beschreven en verantwoord, maar nog niet helemaal consistent +
- ++ = expliciet operationeel consistent beschreven en verantwoord ++

Half-gestructureerde interviews. Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen twee, drie en vier, de procesevaluatie, beleving van de Olympische waarden en de ervaren effectiviteit, is gebruik gemaakt van half-gestructureerde interviews. In kwalitatief onderzoek is half-gestructureerd interviewen een techniek die vaak wordt gebruikt om relatief nieuwe situaties te exploreren (Boeije, 2010). Hierbij worden voor de half-gestructureerde interviews een aantal topics en bijbehorende open vragen opgesteld.

Voor de leerkrachten zijn er twee topics voor de interviews opgesteld. Voor de procesevaluatie zijn dertien leerkrachten geïnterviewd omtrent het topic implementatie (1) van het Olympisch lespakket: Hoe hebben de leerkrachten het lespakket geïmplementeerd? Wat was de procedure van uitvoering (aard, frequentie, duur)? Heeft de leerkracht het gevoel over genoeg competenties te beschikken om de lessen te kunnen implementeren? Daarnaast wordt meegenomen of de leerkrachten die het lespakket hebben uitgevoerd een sportachtergrond hebben en hoe gemotiveerd de leerkrachten waren om het lespakket te implementeren. Het tweede topic bij de leerkrachten was de ervaren effectiviteit (2): In hoeverre denken de leerkrachten dat het lespakket effectief is om kinderen over de Olympische waarden te leren?

Voor de leerlingen zijn er drie topics opgesteld. Voor de procesevaluatie zijn kinderen in de vorm van focusgroepen geïnterviewd naar het topic ervaren implementatie (1): Hoe hebben de kinderen het Olympisch lespakket en de implementatie daarvan ervaren? Het tweede topic is sportbeleving (2): Hoe beleven de leerlingen de drie Olympische waarden? Welke waarden vinden ze zelf belangrijk in de sport? Hierbij zal tevens worden geprobeerd om leerlingen te laten illustreren hoe ze de transfer maken naar buiten de lessen. Tot slot kwam het topic ervaren effectiviteit aan bod (3): Wat denken de leerlingen van het lespakket te hebben geleerd? Hebben ze het lespakket als effectief

ervaren in het overbrengen van de Olympische waarden? Met dit soort interviewvragen is geprobeerd om te achterhalen of het lespakket aansluit bij de sportbeleving van de leerlingen en of ze het lespakket als effectief hebben ervaren.

Aan de betrouwbaarheid van de interviews werd gewerkt door de interviews op een rustige plek op de scholen af te nemen waar er niet gestoord kon worden. Tevens werd er een duidelijke gespreksintrodactie gegeven, waarin het doel van het onderzoek, de tijdsduur en opbouw van het interview, de rol van de interviewer, het maken van aantekeningen en het gebruik van opnameapparatuur werd toegelicht. Er werd regelmatig samengevat tijdens de interviews om na te gaan of de interviewer begreep wat de respondent bedoelde. Tenslotte werd er uitgelegd dat eerlijke antwoorden voor het onderzoek hulpvoller zijn dan sociaal wenselijke antwoorden en dat de anonimiteit gewaarborgd wordt. De interviews waren half-gestructureerd, dit bood enigszins houvast. Aan de interne validiteit werd gewerkt door open vragen te stellen en het hanteren van adequate interviewtechnieken.

Vragenlijst. Om de derde en vierde onderzoeksvraag te beantwoorden, de ervaring van de waarden en de ervaren effectiviteit, is tevens een vragenlijst samengesteld om een beeld te krijgen van de kennis en ideeën die leerlingen mogelijk over de Olympische Spelen hebben opgedaan. Hiervoor is een vertaling gemaakt van een selectie van vragen uit de vragenlijst ‘Olympic Ideal Questionnaire’ van Telama en collega’s (2002) om de drie Olympische waarden excelleren, respect en vriendschap te meten. De waarden werden gemeten met drie schalen uit deze vragenlijst. De schaal ‘Human Values of Olympism’ benadrukt Olympische idealen als ‘wederzijds respect’, en gaat over morele normen ten opzichte van anderen (Telama et al., 2002). Deze schaal is gebruikt om de waarde respect te meten. De schaal ‘Social virtues of Olympism’ benadrukt Olympische idealen als ‘solidariteit’ en ‘vriendschap’, en omvat de sociale ambities van de Olympische idealen (Telama et al., 2002). Deze schaal is gebruikt om de waarde vriendschap te meten. De schaal ‘Individual Pursuit of Excellence’ benadrukt Olympische idealen als ‘sportiviteit’ en ‘plezier in inzet’, en omvat de educatieve doelen van de Olympische idealen en de beoogde persoonlijke karaktervorming (Telama et al., 2002). Deze schaal is gebruikt om de waarde excelleren te meten. De betrouwbaarheid van deze drie schalen is bevestigd met een interne consistentie analyse van Cronbach’s alpha coëfficiënten van respectievelijk $\alpha = 0,70$, $\alpha = 0,79$ en $\alpha = 0,59$ (Telama et al., 2002). Voor de vragenlijst voor het huidige onderzoek zijn tevens een aantal vragen opgesteld om de kennis van de inhoud van het gehele lespakket te meten. De vragenlijst is vooraf getest bij een aantal kinderen en op basis daarvan geoptimaliseerd. Ook voor dit onderzoek is berekend of deze drie schalen van de Olympic Ideal Questionnaire (Telama et al., 2002) betrouwbaar zijn, en dus geschikt zijn om Olympische waarden te toetsen. Hieruit bleek dat de drie schalen voor het meten van de Olympische waarden excelleren ($\alpha = 0,81$), respect ($\alpha = 0,87$) en vriendschap ($\alpha = 0,90$) betrouwbaar zijn.

Analyse

Documentenanalyse. Met de documentenanalyse werd onderzocht in hoeverre het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ ‘Sochi 2014’ voldoet aan de algemene methodologische voorwaarden voor potentiële effectiviteit (Baar et al., 2007). Elke methodische voorwaarde werd aan de hand van het beoordelingsformulier beoordeeld. De waardering van het *implementatieprotocol* heeft bijvoorbeeld plaatsgevonden aan de hand van drie sub criteria. Allereerst werd bekeken of de methodiek is voorzien van een concreet implementatieplan, waarin duidelijk vermeld staat wat de procedure van uitvoering is. Daarnaast werd bekeken of de gebruiker betrokken was bij de opzet van het protocol. Ten slotte is er onderzocht of er bij de implementatie van de interventie rekening is gehouden met de competenties en vaardigheden van de gebruiker. Het gemiddelde van de waardering van deze drie sub criteria werd de uiteindelijke waardering van het implementatieprotocol. Op deze manier is er bij elke methodische voorwaarde tot een gewogen eindoordeel gekomen.

Half-gestructureerde interviews. De interviews over de procesanalyse, de beleving van de Olympische waarden en de ervaren effectiviteit zijn geanalyseerd volgens de methoden van Baar (2002) en Baarda, De Goede en Teunissen (2001). Via analytische inductie, door een constante vergelijking van uitspraken, is er per onderzoeksvraag een kernlabel systeem ontwikkeld. De kernlabels gaven het inhoudelijke rendement weer van de kwalitatieve analyse. De analyse van de interviews werd door twee onderzoekers uitgevoerd, om zo aan de inter-interviewerbetrouwbaarheid te werken. De betrouwbaarheid van het labelsysteem is afhankelijk van de doorzichtigheid van de werkwijze, de herhaalbaarheid en overdraagbaarheid aan anderen en de mate waarin de resultaten onafhankelijk zijn van toeval. Er kan door middel van een coderingssysteem precies worden nagegaan hoe de kernlabels stapsgewijs zijn ontstaan, waardoor de werkwijze herhaalbaar is. De validiteit van de kernlabels heeft te maken met de precieze en nauwkeurige weergave van wat er feitelijk staat (Baar, 2002). In dit onderzoek is ervoor gekozen om de labels zo dicht mogelijk op de tekst zelf te formuleren, waardoor de feitelijke tekst niet te veel wordt gereduceerd. Tevens is de tekst door twee onderzoekers gelabeld en zijn de kernlabels een resultaat van de samenvoeging daarvan.

Vragenlijst. De resultaten van de vragenlijst zijn verwerkt en geanalyseerd door middel van het statistische programma SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Er is bekeken of er aan de hand van de uitkomsten iets kan worden gezegd over hoe de kinderen de Olympische waarden waarderen en of de kinderen iets van het lespakket hebben geleerd. Allereerst is de data die niet uit cijfers bestond in het bestand gehercodeerd zodat hier toetsen mee uitgevoerd konden worden. Omdat bleek dat de drie schalen scheef verdeeld waren, zijn de items van deze schalen omgecodeerd naar Z-scores. Hierna zijn de gemiddelde Z-scores per schaal en de gemiddelde score op de kennisvragen berekend. Met onafhankelijke T-toetsen zijn vervolgens de twee groepen van de variabelen ‘geslacht’ en ‘interventie- of vergelijkingsgroep’ met elkaar vergeleken. Hiermee is getest of de voorgenoemde gemiddelde scores van deze twee groepen significant van elkaar verschillen. Ditzelfde is gedaan voor

de variabele ‘hoeveelheid lessen’ met een ANOVA toets, omdat bij deze variabele de gemiddelde scores van meerdere groepen met elkaar worden vergeleken.

Resultaten

Deze resultatensectie is opgebouwd in de volgorde van de vier onderzoeksvragen. Bij de onderzoeksvragen waar zowel kwalitatieve als kwantitatieve data voor is verzameld, wordt eerst de kwantitatieve data besproken en vervolgens de kwalitatieve data. In de beschrijving van de kwalitatieve data zijn de kernlabels die uit de analyse van de interviews naar voren zijn gekomen schuin gedrukt.

Potentiële effectiviteit

Aan de hand van de modellen van Green & Kreuter (2005) en Bartholomew en collega's (2006) is er gekeken naar de kwaliteit van de interventie. De waardering is uitsluitend gericht op het document en niet op de daadwerkelijke uitvoering. Aan de hand van de zeven stappen is er een oordeel gegeven over de kwaliteit van de verschillende fases van de interventie. Het onderstaande schema geeft de waardering van stappen weer.

Figuur 2

Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit	Waardering
1. Sociale en epidemiologische analyse	--
2. Analyse van risicofactoren	--
3. Bepalen determinanten van gedrag	--
4. Specifiek en operationeel geformuleerde doelen	+/-
5. Op theorie en praktijkervaring gebaseerde operationele methodiek	-
6. Implementatieprotocol	+
7. Evaluatieplan	--

Waardering algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit.

Sociale en epidemiologische analyse (1). Over een concrete sociale analyse of behoefteonderzoek onder gebruikers en doelgroep voorafgaande aan het lespakket is weinig vermeld. Ook is er niets te vinden over een epidemiologische analyse onder leerlingen. *Analyse van risicofactoren (2).* Een zorgvuldige analyse van persoonlijke factoren, persoonlijke gedragsfactoren en omgevingsfactoren ontbreekt. *Bepalen determinanten van gedrag (3).* ‘Via Olympische educatie kunnen de Olympische waarden op en buiten het sportveld eigen gemaakt worden.’ De documenten gaan echter niet expliciet in op hoe deze waarden eigen gemaakt kunnen worden. Tevens wordt er niet in gegaan op sociaalpsychologische gedragsverklaringstheorieën of gedragsdeterminanten en vaardigheden. *Specifiek en operationeel geformuleerde doelen (4).* Allereerst is er geen eenduidig doel

te vinden in de verschillende documenten over het lespakket. Verschillende documenten benoemen verschillende doelen. Daarnaast zijn de doelen van het lespakket niet expliciet afgestemd op persoonlijke gedrags- en omgevingsdeterminanten. In principe zijn de doelen van de methodiek terug te voeren op gedragsdeterminanten (intrinsieke motivatie, interesse, belevingswereld, kennis, attitude en vaardigheden leerlingen) en omgevingsdeterminanten (algemene kerndoelen basisonderwijs). Het lespakket zou hier meer expliciet in kunnen zijn. De doelen per les zijn vrij specifiek naar de verschillende opdrachten van de lessen geformuleerd, acceptabel en realistisch. De doelen worden niet echt geoperationaliseerd vanwege het ontbreken van een tijdspad en prestatie-indicatoren. *Op theorie en praktijkervaring gebaseerde operationele methodiek (5)*. De Olympische waarden excelleren, respect en vriendschap uit het lespakket zijn gebaseerd op de Olympic Charter. In de documenten staat niet vermeld of het lespakket van tevoren is uitgetest bij de specifieke doelgroep en gebruikers op begrijpelijkheid en werking. Tevens staat er weinig vermeld over of de ervaringen en waarderingen van gebruikers en doelgroep in de specifieke schoolsetting zijn meegenomen. De inhoud en opzet van het lespakket wordt vrij goed uiteengezet, maar de theoretische uitgangspunten zouden beter en explicieter kunnen worden toegelicht en verantwoord. Hetzelfde geldt voor de afstemming van de opdrachten op de doelen per les. *Implementatieprotocol (6)*. In de handleiding van het lespakket is voor de gebruiker (leerkracht) beschreven hoe het lespakket werkt, hoe ze het kunnen voorbereiden en wat de tijdsduur van de lessen is. Verder staan de verschillende lessen voor groep 5 t/m 8 in de handleiding uitgeschreven. Elke les bestaat uit een beschrijving van de doelen van de les en tips, suggesties en/of extra informatie per scherm. Onbekend is of de gebruiker is betrokken bij de opzet hiervan. Er worden geen speciale vaardigheden van de leerkrachten vereist. De lessen zijn geschikt voor het digitaal schoolbord en flexibel, direct en eenvoudig te gebruiken. *Evaluatieplan (7)*. De documenten bevatten geen concreet evaluatieplan.

Procesevaluatie

Implementatie. Uit de interviews komt naar voren dat het Olympisch lespakket op veel verschillende manieren is geïmplementeerd. Een deel van de leerkrachten heeft de lessen *klassikaal uitgevoerd*, andere leerkrachten hebben leerlingen de lessen *in groepjes* of *in tweetallen* laten maken en een aantal leerkrachten lieten de kinderen *de lessen zelfstandig uitvoeren*. Ook lieten een aantal leerkrachten de kinderen *gebruik maken van tablets, of computers om antwoorden op te zoeken* terwijl andere leerkrachten de *werkboekjes van het lespakket uitprintten en gebruikten*. Deze diversiteit in de implementatie van het lespakket kan te maken hebben met het feit dat in de handleiding voor leerkrachten er vooral over lestips en suggesties wordt gesproken, en niet over een concrete, gestandaardiseerde manier van uitvoeren van het lespakket.

Een aantal leerkrachten gaf de *Olympische geschiedenis- en aardrijkskundeles in plaats van de normale geschiedenis- en aardrijkskundeles*. Daarnaast komt naar voren dat verschillende leerkrachten ook verschillende delen van het lespakket hebben gebruikt. Sommige leerkrachten hebben *alleen*

bepaalde lessen gedaan, sommige leerkrachten hebben de lessen gecombineerd met andere opdrachten of werkvormen die niet bij het Olympisch lespakket horen, zoals het gebruik van de lessen binnen een project over de Olympische Spelen. Veel leerkrachten hebben dus meer gedaan naast het geven van de Olympische lessen, bijvoorbeeld zelf een openingsceremonie nadoen, op school de Olympische Spelen kijken en andere activerende werkvormen rondom de Olympische Spelen uitvoeren. Een enkele leerkracht gaf aan geen verdere activiteiten rondom de Olympische Spelen te hebben gedaan. Tot slot komt naar voren dat de meeste leerkrachten de Olympische waarden behandelen, maar ook dat een aantal leerkrachten geen of weinig tijd hebben besteed aan de Olympische waarden in het lespakket.

Ervaring van de implementatie. Zowel vanuit de leerkrachten als de leerlingen was er *enthousiasme voor de behandeling van de Olympische Spelen op school*. De meeste leerkrachten en leerlingen vonden het een *leuk lespakket met leuke opdrachten*. Een aantal leerlingen benoemden dat ze het lespakket *leuker dan het normale programma* vinden. De meerderheid van de leerlingen gaf aan iets te hebben *geleerd over de geschiedenis van de Olympische Spelen, de sporten van de Olympische Spelen en de plaatsen waar de Olympische Spelen zijn geweest en vandaan komen*. Enkele kinderen gaven ook aan te hebben *geleerd over de Olympische gedachte*. Leerkrachten benoemden dat het *gebruik van visueel- en audiomateriaal en de afwisseling in werkvormen* hieraan bijdroeg omdat dit de kinderen aanspreekt en ze hierdoor de aandacht erbij hielden. Meerdere leerkrachten benoemden de *gevarieerdheid en afwisseling in het lespakket als een positief punt*, mede doordat ze vonden dat je hierdoor *veel vrijheid hebt in de implementatie van het lespakket*. Ook de *heldere weergave en duidelijke opbouw* werden als positieve punten benoemd.

Bijna alle leerkrachten gaven aan dat het *fijn was dat de voorbereiding op het lespakket erg makkelijk was*, en dat ze *hier niet veel tijd mee kwijt waren*. Enkele leerkrachten gaven aan dat het *even zoeken was hoe met het lespakket te werken*. Wel blijkt dat meerdere leerkrachten *problemen hadden met inloggen en het laden van plaatjes*. Niet alleen de voorbereiding, maar ook de *uitvoer van het lespakket zelf werd door veel leerkrachten makkelijk gevonden*. Een aantal leerkrachten en leerlingen van groep 7 en 8 gaven echter aan dat het niveau niet hoog genoeg was en de lessen te simpel waren. Een aantal leerkrachten vonden het lespakket *veel klikwerk*, en hadden het gevoel *te weinig input van leerlingen* te hebben waardoor *leerlingen een passieve houding* hadden. Een aantal leerlingen gaven dan ook aan de *lessen soms saai* te vinden. Enkele leerkrachten gaven aan dat hierdoor, en door de *vele informatie, het tempo in de lessen moet worden gehouden*, waardoor sommige leerlingen de lessen vervolgens weer *te snel* vonden gaan. Over het algemeen vonden de leerlingen dat de *lessen goed werden gegeven door de leerkrachten* door onder andere de *duidelijke uitleg van leerkrachten*.

Aanbevelingen van respondenten. Tot slot is aan de respondenten gevraagd wat zij zouden veranderen in het lespakket. Wat veel werd genoemd, is dat de *Olympische waarden alleen in de startles* worden behandeld, en dat voor een waardenoverdracht leerkrachten deze *waarden ook in de*

aardrijkskunde en geschiedenisles terug willen zien. Ook gaven leerkrachten aan dat het koppelen van de waarden aan een *groepsgesprek* of *praktijktoepassingen zoals activiteiten of de gymles* bevorderlijk zou kunnen zijn voor de effectiviteit van de waardenoverdracht. Tevens gaven leerkrachten en leerlingen aan *meer actievere werkvormen* willen zien gekoppeld aan wat er verteld wordt in het lespakket. *Meer zelf sporten* wordt hier vaak bij benoemd. Een aantal leerkrachten wil graag ook *meer interactie met de leerlingen*, en *minder dia's* in het lespakket terugzien. Enkele leerkrachten en leerlingen benoemden dat de lessen een *hoger niveau* en *meer diepgang* moeten bevatten, er *meer zelfstandige opdrachten* moeten worden toegevoegd en dat er *meerdere vakken bij betrokken* moeten worden zoals rekenen en taal. Over de site wordt benoemd dat het *inloggen makkelijker* moet gaan en dat een *antwoordblad toevoegen* handig zou zijn. Tot slot wordt aanbeloven dat een *duidelijkere weergave voor makkelijker vindbaarheid* zal zorgen binnen het lespakket.

Beleving Olympische waarden

Vragenlijst.

Excelleren. De gemiddelde schaalscore op de Olympische schaal excelleren is 3,59 op een schaal van één tot en met vier. Er is geen significant verschil gevonden tussen jongens (gemiddelde = 3,57, sd = 0,51) en meisjes (gemiddelde = 3,60, sd = 0,40). Er is tevens geen significant verschil in score op de schaal excelleren en tussen de hoeveelheid lessen die de kinderen hebben gehad.

Respect. Op de Olympische schaal respect is de gemiddelde schaalscore 3,53 op een schaal van één tot en met vier. Ook hier is geen significant verschil gevonden tussen jongens (gemiddelde = 3,51, sd = 0,51) en meisjes (gemiddelde = 3,55, sd = 0,46). Op de schaal respect zijn ook geen verdere significante relaties gevonden met het aantal genoten lessen.

Vriendschap. De gemiddelde schaalscore op de Olympische schaal vriendschap is 3,49 op een schaal van één tot en met vier. Er is geen significant verschil gevonden tussen jongens (gemiddelde = 3,46, sd = 0,50) en meisjes (gemiddelde = 3,51, sd = 0,54). Ook op deze schaal zijn geen verdere significante relaties gevonden met het aantal genoten lessen.

Semigestructureerde interviews.

Excelleren. De reacties onder de respondenten over de waarde excelleren verschillen. Een groot deel van de respondenten gaf aan hun *eigen record belangrijk te vinden*. Eén respondent noemde hierbij:

Als je dan je persoonlijke record verbreekt, dan weet jij gelijk dat je ook wel steeds beter wordt.

Echter kwam bij een ander deel van de respondenten naar voren dat zij het *winnen van de tegenstander het belangrijkste* vonden. Dit waren voornamelijk jongens. Dit verschil tussen jongens en meisjes werd niet in de vragenlijst teruggevonden. Andere reacties die door een minderheid van de

respondenten werden genoemd, waren *vervelend voelen bij verlies, plezier is belangrijker dan winnen, blij zijn voor de winnaar, verliezen na een leuke wedstrijd is niet erg* en dat *een mooie ervaring en meedoen* belangrijk zijn.

Een minderheid van de leerlingen gaf aan dat *excelleren beter worden is, excelleren leren van verlies is en excelleren je best doen is*. Een enkele leerling gaf aan *niet te willen excelleren*, meerdere leerlingen geven aan het woord *niet te hebben gehoord, maar wel het principe te kennen*. Excelleren blijkt voor de meeste leerlingen dan ook de *minst belangrijke van de drie Olympische waarden*. Dit is in strijd met de resultaten van de vragenlijst, waar excelleren juist de hoogste gemiddelde score van de drie waardeschalen had. Eén leerling noemde hierbij:

Kijk als je vriendschap en respect voor elkaar toont, dan krijg je ook weer wat terug. Dan krijg je bijvoorbeeld nieuwe vrienden. Of iemand heeft respect voor jou. En ik weet niet wat je dan bij exbeheelle...

Andere leerlingen benoemen echter dat zowel *excelleren tot vriendschap, als vriendschap tot excelleren leidt* en dat *excelleren tot respect leidt*.

Respect. De waarde respect blijkt meer dan de waarde excelleren bij de leerlingen te leven. Een aantal respondenten *herkennen de waarde respect in sport*. Eén leerling zei:

Met sporten moet je altijd respect hebben voor de ander.

De gemiddelde scores op de schaal respect in de vragenlijst waren echter niet significant hoger dan die op de andere schalen. Voor een deel van de respondenten is *respect in sport belangrijk om ruzie of een negatieve indruk op anderen te voorkomen*, een ander deel vindt *respect belangrijk voor een fijne wedstrijd of fijn gevoel*. Een aantal respondenten gaf aan dat *zij in bepaalde situaties winnen belangrijker vinden dan respect*. Dit waren allemaal jongens. Eén van de vrouwelijke respondenten benoemt dat deze afweging komt doordat ze jongens zijn. De meisjes gaven vrijwel altijd aan respect belangrijk te vinden in sport. Ook dit verschil tussen jongens en meisjes kwam dus niet uit de resultaten van de vragenlijst naar voren.

Leerlingen benoemden dat respect *aardig zijn is, dat je respect voor iedereen moet hebben* en dat respect *niet boos of gemeen zijn is*. Een groot deel van de respondenten gaf aan *respect de belangrijkste waarde te vinden, omdat dit belangrijk is voor een leuke wedstrijd* en omdat dit *voor iedereen geldt*. Een enkele leerkracht geeft aan deze waarde en de Olympische gedachte *niet terug te zien in de Olympische Spelen, en deze waarde niet samen vindt gaan met de Olympische Spelen*. Een aantal leerkrachten benoemen dat de Olympische Spelen kinderen *vanuit een andere invalshoek naar respect laat kijken*, namelijk vanuit de sportsituatie, terwijl ze er normaal in de schoolsituatie mee bezig zijn.

Vriendschap. De waarde vriendschap werd door de respondenten vaak omschreven in het kader van *samen zijn*. Een aantal respondenten noemden *samenwerken als manier van leren omgaan met elkaar*. Een ander deel van de respondenten benoemde het belang van *samenwerken om te winnen* en *samenwerken om negatieve consequenties voor zichzelf te voorkomen*. Een klein deel van de respondenten gaf aan *niet te willen samenwerken met iemand die ze niet mogen*.

Vriendschap wordt door veel respondenten gezien als *aardig doen, elkaar steunen en eerlijkheid*. Een enkele respondent benoemde dat je in een vriendschap *niet alleen aan jezelf denkt*. Een aantal respondenten gaven aan *vriendschap de belangrijkste van de drie Olympische waarden te vinden*, een ander deel van de respondenten gaf aan *vriendschap na respect de belangrijkste Olympische waarde te vinden*. Een aantal respondenten gaven hierbij aan dat *respect tot vriendschap leidt*.

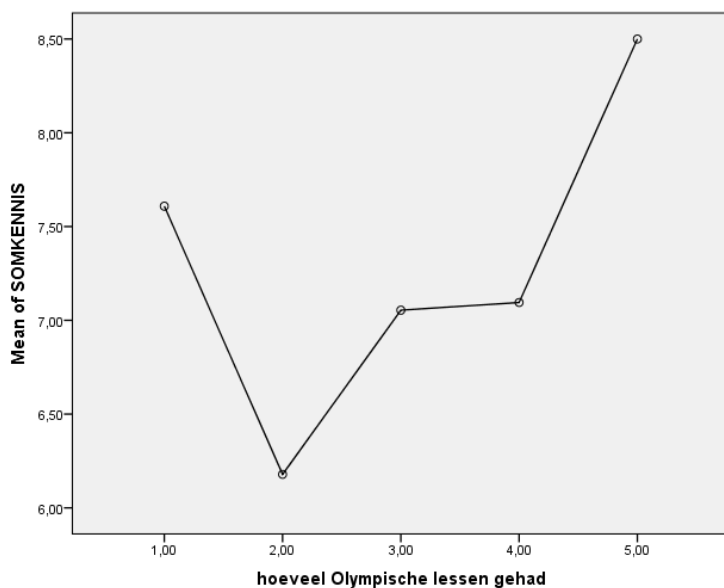
IK.JIJ.WIJ. Omdat in dit lespakket de drie Olympische waarden zijn vertaald naar IK.JIJ.WIJ., is ook bekeken hoe leerlingen dit concept hebben ervaren. Veel leerlingen *kennen de term IK.JIJ.WIJ wel, maar weten niet waar dit voor staat*. Op een enkele school waar niet de definities van de waarden zijn behandeld, maar wel het concept 'IK.JIJ.WIJ' konden de leerlingen de *betekenis van dit concept wel benoemen*.

Aansluiting bij eigen sportbeleving. Het merendeel van de respondenten vindt *plezier belangrijk bij sporten*. Er werd onder andere benoemd dat *plezier erg belangrijk is voor de motivatie om te sporten*. De eigen sportbeleving blijkt enigszins overeen te komen met de beleving van de Olympische waarden. *Jezelf verbeteren* blijkt belangrijk te worden gevonden in het sporten. De respondenten gaven aan dat ze hun *best doen om te winnen, je meer leert door verlies, en excelleren tot lol leidt, de reden waarvoor je sport*. *Sportiviteit* en *eerlijkheid* worden ook belangrijk gevonden bij het sporten. Deze twee factoren worden belangrijk gevonden voor *de motivatie om te sporten* en om *negatieve consequenties voor het spel of jezelf te voorkomen*. Ook een *team zijn* bij sporten wordt belangrijk gevonden door een aantal respondenten. Andere belangrijke factoren bij de eigen sportbeleving die worden genoemd zijn het *belang van veiligheid, dat gezondheid en bewegen belangrijk is* en dat *winnen belangrijk is*. Dit laatste werd wederom alleen door jongens benoemd. Ook hier werd benoemd door een aantal mannelijke respondenten dat *winnen belangrijker is dan respect*.

Ervaren effectiviteit

Vragenlijst.

Olympische kennis. Er is geen significant verschil gevonden tussen de somscore van jongens (gemiddelde = 6,94, sd = 1,41) en de somscore van de meisjes (gemiddelde = 7,05, sd = 1,50) op de kennisvragen. Er bestaat wel een significant verschil in somscore op de kennisvragen en tussen de hoeveelheid lessen die de kinderen hebben gehad ($F = 4,13$; $p < 0,01$). Zoals in figuur 2 te zien is, gaat het hier om een positief verband. Hoe meer lessen de kinderen hadden gevolgd, hoe meer kennisvragen zij goed konden beantwoorden.

Figuur 2

Samenhang tussen de hoeveelheid Olympische lessen en goed beantwoorde kennisvragen over de Olympische Spelen.

Vergelijkingsgroep. Er bestaat geen significant verschil tussen de somscore van de onderzoeksgroep op de kennisvragen (gemiddelde = 6,68, sd = 1,29) en die van de vergelijkingsgroep (gemiddelde = 6,80, sd = 0,94). Tevens bestaan er geen significante verschillen tussen de Z-scores op de Olympische schalen excelleren (gemiddelde = -,00, sd = 0,65), respect (gemiddelde = -0,00, sd = 0,65) en vriendschap (gemiddelde = -0,02, sd = 0,67) van de onderzoeksgroep en de Z-scores op de Olympische schalen excelleren (gemiddelde = 0,04, sd = 0,39), respect gemiddelde = 0,04, sd = 0,44) en vriendschap (gemiddelde = 0,16, sd = 0,32) van de vergelijkingsgroep.

Semigestructureerde interviews.

Ervaren effectiviteit. Een aantal leerkrachten en leerlingen gaf aan dat de leerlingen *over de Olympische waarden hebben geleerd*. De vraag die echter door meerdere leerkrachten hierbij werd gesteld, is of de leerlingen de waarden zich ook echt eigen maken en het niet alleen gaat het leren van de betekenis van de waarden. Een aantal leerkrachten gaf ook aan dat het lespakket zijn *doel voorbij schiet* in een waardenoverdracht, en dat zij hier *geen effecten van terug zien*, wat ook blijkt uit de resultaten van de vragenlijst. Ook werd benoemd dat het *lastig is nu al een effect te zien* en dat een effect moeilijk te zien is doordat niet alleen het lespakket is gebruikt, maar *ook andere dingen rondom de Olympische Spelen*. Veel leerlingen en leerkrachten gaven aan dat de leerlingen *niet meer over deze waarden hebben geleerd door het lespakket*. Het is iets waar de leerlingen *al wat over wisten*. Vaak werd benoemd dat dit komt omdat dit *ook belangrijke waarden in het onderwijs zijn*. Wel wordt meerdere malen benoemd dat het lespakket de leerlingen *vanuit een andere invalshoek naar deze waarden laat kijken*, namelijk vanuit een sportsituatie waar ze er normaal vanuit de schoolsituatie naar kijken.

Een aantal leerkrachten gaven echter wel aan dat de *waarden op de leerlingen zijn overgekomen*. Dit zou vooral komen *door de beleving van de Olympische Spelen*. Nederland presteerde met 24 medailles in totaal buitengewoon goed op de Olympische Spelen in Sochi, wat mogelijk ook bij heeft gedragen aan de beleving van de Olympische Spelen. *Tijdens de Olympische Spelen en de lessen* leven de waarden wel, daarna vaak *alleen als de leerkracht de koppeling maakt* naar de waarden. Een leerkracht die aangeeft alleen met het concept IK.JIJ.WIJ te hebben gewerkt, in plaats van met de definities van de waarden, gaf aan dat de leerlingen weten dat dit concept niet alleen binnen, maar ook buiten de sport geldt.

Discussie

Het doel van het huidige onderzoek was om te onderzoeken of het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ ‘Sochi 2014’ bijdraagt aan het bijbrengen en versterken van de Olympische waarden excelleren, respect en vriendschap bij basisschoolleerlingen uit groep 5 tot en met 8. Door te onderzoeken hoe het lespakket in elkaar zit, hoe het wordt geïmplementeerd en rekening te houden met en aan te sluiten bij wat leerkrachten en leerlingen belangrijk vinden, kan het lespakket worden geoptimaliseerd.

Potentiële effectiviteit

De eerste onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt: ‘Wat is de potentiële effectiviteit van het Olympisch lespakket?’ Verwacht werd dat het lespakket mogelijk nog niet aan alle voorwaarden voor potentiële effectiviteit voldoet, omdat het lespakket voornamelijk in de praktijk is ontwikkeld. Conform verwachting kan er geconcludeerd worden dat er nog een aantal punten zijn die verbeterd kunnen worden waardoor de effectiviteitspotentie toe kan nemen. Er is al een en ander uitgewerkt, maar in bepaalde fases ontbreekt er belangrijke informatie. Er is voornamelijk weinig vooronderzoek te vinden dat is gedaan voorafgaande aan het lespakket. Er ontbreken gedragsveranderingstheorieën waarop het lespakket is gebaseerd en er is geen eenduidig doel te vinden. Een aantal aspecten zit ook goed in elkaar. Zo wordt er rekening gehouden met de vaardigheden van de gebruikers en is er een implementatieprotocol. De effectiviteitspotentie van het lespakket wordt vooralsnog niet hoog ingeschat. Hierbij moet worden vermeld dat deze conclusie tot stand is gekomen door alleen de informatie die is verkregen door middel van de documenten. De waardering is slechts een inschatting van de effectiviteit, er is vervolgonderzoek nodig om iets te kunnen zeggen over de daadwerkelijke effectiviteit van de interventie.

Procesevaluatie

De tweede onderzoeksvraag van dit onderzoek is: ‘Hoe is het Olympisch lespakket geïmplementeerd, en hoe is dit door leerkrachten en leerlingen ervaren?’ De eerste vraag die hierbij werd gesteld was of dit lespakket voorziet in een concreet implementatieplan waarin duidelijk de

procedure van uitvoer vermeld staat. Uit de resultaten kwam hierover naar voren dat leerkrachten de uitvoer van het lespakket als makkelijk hebben ervaren. Veel leerkrachten gaven zoals verwacht werd aan dat het lespakket op verschillende manieren is geïmplementeerd door de ruimte voor diversiteit die het lespakket bood. Deze implementatievrijheid werd door veel leerkrachten overigens als een positief aspect van het lespakket ervaren.

Door deze verschillen in implementatie en doordat leerkrachten het lespakket vaak hebben gecombineerd met andere opdrachten en toepassingen rondom de Olympische Spelen, is het echter lastig om het leereffect van dit lespakket te bepalen. Als er een leereffect plaats heeft gevonden, komt dit dan door dit lespakket of door iets anders? En wat in de diversiteit van de implementatie was het dan precies dat dit leereffect heeft bepaald?

Beleving Olympische waarden

De derde onderzoeksvraag bestaat uit twee delen, namelijk uit hoe de leerlingen de Olympische waarden ervaren en of deze aansluiten bij hun eigen sportbeleving. Er kwam naar voren dat de leerlingen de Olympische waarden in een vrij hoge mate relateren aan de Olympische Spelen. Verwacht werd dat jongens het concurreren en meisjes het sociale aspect in sport belangrijk zouden vinden (Buisman, 2002). De onafhankelijke variabelen die in dit onderzoek zijn gebruikt, zoals geslacht en vergelijkings- of interventiegroep, blijken echter geen significante invloed op de waardering van de Olympische waarden te hebben. In de interviews, waarin de leerlingen werden gevraagd naar hun eigen beleving van de drie Olympische waarden, kwam echter wel een verschil tussen jongens en meisjes naar voren. Hier werd een aantal keer door jongens aangegeven winnen belangrijker te vinden dan de Olympische waarden in sporten. Meisjes benoemden dit niet en gaven vaak aan de waarde respect belangrijk te vinden. Dit komt overeen met de bevindingen van Buisman (2002). De resultaten van de vragenlijst zijn echter niet in overeenstemming met deze verwachting. Een mogelijke verklaring hiervoor is, dat de respondenten van dit onderzoek de sportervaring van de Olympische Spelen niet op een zelfde manier ervaren als hun eigen sportervaring. In de vragenlijst werd namelijk gevraagd in hoeverre de respondenten de waarden aan de Olympische Spelen koppelen. In de interviews werd gevraagd in hoeverre de respondenten deze waarden aan hun eigen sportbeleving koppelen. De resultaten hiertussen verschilden. Dit verschil in resultaat zou echter ook te maken kunnen hebben met de verschillende instrumenten die hierbij zijn gebruikt.

De Olympische waarden lijken in een bepaalde mate aan te sluiten bij de eigen sportbeleving van de respondenten. De Olympische waarden komen alle drie terug in de beschrijving van wat voor de respondenten belangrijk is in sport. Ook excelleren, de waarde die het merendeel van de respondenten als minst belangrijk van de drie Olympische waarden ervaart, werd genoemd. Er wordt echter over een bepaalde mate gesproken, omdat bijna alle respondenten aangeven plezier in sporten belangrijk te vinden, wat niet een van de drie Olympische kernwaarden is. Dit is in overeenkomst met de verwachting dat plezier door kinderen als belangrijke sportwaarde wordt gezien (Buisman, 2002;

Telama et al., 2002). Plezier blijkt door veel respondenten belangrijker gevonden te worden dan andere waarden in de sport. Eén respondent noemt:

Je moet het wel leuk vinden, anders kan je net zo goed van die sport afgaan.

Deze bevindingen kunnen duiden op dat de respondenten de Olympische waarden in sport wel herkennen en van belang achten, maar zelf vooral de waarde plezier het belangrijkste vinden in hun sportbeleving.

Ervaren effectiviteit

Met de laatste onderzoeksvraag werd onderzocht of de leerkrachten en leerlingen het lespakket als effectief hebben ervaren in het overbrengen van de drie Olympische waarden. Hierover werd verwacht dat leerlingen weten over het belang van de waarden, en dat hoe theoretischer de opzet van het programma is, hoe minder snel er een transfer zal zijn naar het zichzelf eigen maken van deze waarden (Telama et al., 2002). Deze verwachtingen komen overeen met de resultaten van dit onderzoek. Uit de vragenlijst bleek dat het lespakket vooral invloed heeft op het kennisniveau van leerlingen en niet op hun mening over deze drie waarden. Het behoren tot de vergelijkingsgroep of interventiegroep of het aantal lessen hangt niet significant samen met de score op een van de drie Olympische waardeschalen. Het aantal lessen hangt wel significant samen met de kennis van kinderen over de Olympische Spelen. Dit is wat veel leerkrachten ook benoemden. Door middel van het lespakket vond veel informatieoverdracht plaats en leerden kinderen over de Olympische waarden. Er wordt echter betwijfeld of het lespakket ook geschikt is in het overdragen van deze waarden op de leerlingen op zo'n manier dat ze de waarden zichzelf ook eigen maken. Om deze waardeoverdracht wel te laten plaatsvinden, bevelen veel leerkrachten aan om de waarden door het hele lespakket te laten terugkomen, dus bijvoorbeeld ook in de gymles. Tevens zouden ze het lespakket actiever en interactiever maken om te zorgen dat leerlingen zelf bezig zijn met het ervaren van de waarden. Deze bevindingen komen overeen met onderzoek van Maass (2007), die benoemt dat het praten over de Olympische waarden één ding is, ze naleven is echter iets heel anders. Hij benoemt dat het nodig is om de Olympische waarden aan bepaalde principes, die gedragsmodellen vertegenwoordigen, te koppelen om de Olympische waarden tot leven te brengen. Deze principes vormen de brug die de Olympische waarden aan de praktijk koppelen (Maass, 2007).

Daarnaast blijkt uit de interviews met leerlingen over de Olympische waarden dat als leerlingen deze waarden ervaren, dit vaak voortkomt vanuit een extrinsieke motivatie, zoals negatieve consequenties voor zichzelf voorkomen. Dit duidt op het preconventionele niveau van Kohlberg's (1984) stadia van morele ontwikkeling, waarin leerlingen van nul tot 10 à 12 jaar zich in bevinden. Minder vaak wordt de ervaring van de Olympische waarden onderbouwd vanuit een intrinsieke motivatie, zoals het juist voelen van een bepaalde manier van handelen, wat duidt op het conventionele

niveau van Kohlberg's (1984) stadia van morele ontwikkeling, waarin leerlingen vanaf ongeveer 10 jaar zich in kunnen bevinden. Op dit niveau zou volgens Kohlberg (1984) een persoon regels en sociale verwachtingen hebben geïnternaliseerd, wat in dit geval het internaliseren van de Olympische waarden zou betekenen, maar dit niveau komt dus minder vaak voor onder de respondenten dan het preconventionele niveau. Op basis van deze niveaus van Kohlberg kan je zeggen dat leerlingen uit groep 5 en 6 voornamelijk moreel redeneren vanuit extrinsieke motivatie. Leerlingen uit groep 7 en 8 kunnen mogelijk de stap al maken naar het internaliseren van waarden, maar uit het huidige onderzoek blijkt dat het internaliseren van de Olympische waarden nog weinig gebeurt.

Tot slot wordt door veel leerkrachten en leerlingen genoemd dat deze drie waarden al in het onderwijs of het leven van veel leerlingen een belangrijke rol spelen. Hierbij wordt genoemd dat het lespakket een mooie andere invalshoek op de drie waarden is en dat leerlingen hierdoor leren dat deze waarden in verschillende situaties van het leven voorkomen.

Beperkingen

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. Er is geen voormeting uitgevoerd, waardoor er geen vergelijking mogelijk is geweest tussen wat leerlingen voor start van het lespakket vonden en wisten en wat leerlingen bij follow-up vonden en wisten. Daarnaast was het niet mogelijk om een controlegroep te realiseren, omdat tijdens de Olympische Spelen veel kinderen ook buiten het lespakket informatie binnen krijgen over het Olympisme, maar is er een kleine vergelijkingsgroep ingezet. Tenslotte zijn de respondenten niet at random geselecteerd, maar hebben leerkrachten bewust gekozen om deel te nemen aan dit onderzoek.

Sterke eigenschappen

Naast beperkingen heeft de huidige studie enkele sterke eigenschappen. Uniek aan dit onderzoek is dat er in Nederland nog niet eerder onderzoek is verricht naar wat leerkrachten en leerlingen vinden van het Olympisch lespakket IK.JIJ.WIJ. Dit onderzoek kan worden gezien als een belangrijke eerste aanzet voor onderzoek naar Olympische Educatie in Nederland. Daarnaast is elke provincie in het onderzoek betrokken, wat de representativiteit verhoogt. Tot slot is er gebruik gemaakt van een betrouwbare en valide vragenlijst (Telama et al., 2002).

Implicaties

Theoretisch fundament. In de verschillende documenten van het Olympisch lespakket zijn geen achterliggende theorieën en eenduidig doel te vinden. Verduidelijking over het doel en de theorie van het lespakket zou bij kunnen dragen aan een steviger fundament van het lespakket. Hierbij kan gebruik worden gemaakt van de algemeen methodische voorwaarden voor potentiële effectiviteit van Baar en collega's (2007). Hoe meer er wordt voldaan aan de deze voorwaarden, hoe groter de kans op een succesvol effect van het lespakket.

Standaardisatie implementatie. Het Olympisch lespakket is door leerkrachten op verschillende manieren geïmplementeerd. De mogelijkheid hier toe wordt door leerkrachten als een positief aspect ervaren. Om het leereffect van het lespakket te meten is deze diversiteit echter lastig. Het is op deze manier moeilijk te bepalen wat de mogelijke leereffecten heeft veroorzaakt. Een standaardisatie van de implementatie van het lespakket kan bijdragen aan het vergemakkelijken van effectonderzoek in de toekomst (Veerman & Van Yperen, 2006).

IK.JIJ.WIJ-concept benutten. Eén van de geïnterviewde leerkrachten gaf duidelijk aan niet met de definities excelleren, respect en vriendschap te hebben gewerkt, maar met de vertaling van de waarden naar het IK.JIJ.WIJ-concept. De leerlingen van deze klas konden als een van de weinigen de drie Olympische waarden uitleggen en de transfer maken naar andere situaties dan de sportsituatie. Hierdoor is het de moeite waard om meer aandacht te besteden aan het werken op basis van het concept IK.JIJ.WIJ en de betekenis ervan vaker en duidelijker in de lessen naar voren te laten komen.

Inzet rolmodellen. Morele redeneringen van kinderen vanaf ongeveer 10 jaar zijn voornamelijk gebaseerd op sociale afkeuring of instemming, waarbij rolmodellen en idolen een belangrijke rol spelen (Kohlberg, 1973; Stams et al., 2006). NOC*NSF viert elk jaar Olympic Day, waarbij (oud)topsporters basisscholen bezoeken om spreekbeurten te geven en door middel van hun topsportervaringen trachten de Olympische waarden over te brengen. Om de waardenoverdracht via het Olympisch lespakket te kunnen realiseren, is het aan te raden dit element ook aan het Olympisch lespakket toe te voegen. Hierbij kan ook worden gedacht aan ‘helden’ van de plaatselijke sportclub.

Plezier in sportbeleving. Zowel uit het huidige onderzoek als uit eerdere onderzoeken (Van Exel et al., 2005; Telama et al., 2002) is naar voren gekomen dat kinderen vooral sporten voor hun plezier. Om het Olympisch lespakket meer aan te laten sluiten op deze sportbeleving, zou het belang van plezier tijdens de lessen meer benadrukt kunnen worden. Dit sluit tevens aan bij één van de originele Olympische waarden van Pierre de Coubertin, namelijk ‘plezier in inspanning’ (Maass, 2007).

Olympische waarden beleven. Er is naar voren gekomen dat het lespakket mogelijk te theoretisch is om de Olympische waarden over te brengen. Hoe theoretischer de opzet van een lespakket, hoe minder snel waardenoverdracht zal plaatsvinden (Telama et al., 2002). Volgens leerkrachten zouden de Olympische waarden in meer actievare en interactieve werkvormen aangeboden moeten worden, om ze tot leven te brengen bij de leerlingen. Hierbij kan worden gedacht aan het behandelen en beleven van de Olympische waarden tijdens de gymles. Dit kan bijvoorbeeld door leerlingen te laten ervaren dat door een oefening een paar keer te herhalen, je eigen score steeds verbeterd kan worden.

Terugkerende evaluatie. Het is aan te bevelen om blijvend bij leerkrachten en leerlingen te onderzoeken wat de wensen en behoeften zijn en hierop in te spelen. Dit kan bijvoorbeeld door een discussiegroep voor verbeteringen voor leerkrachten op te richten of door terugkerende enquêtes over de ervaringen en waarderingen bij leerkrachten en leerlingen af te nemen. Door deze inventarisatie kan

het lespakket blijvend op hen worden afgestemd en zullen leerkrachten en leerlingen en gemotiveerd blijven om gebruik te maken van onderdelen van het Olympisch Educatieprogramma IK.JIJ.WIJ en het volgende lespakket 'Rio 2016', waardoor er een groter draagvlak wordt gecreëerd (Baar et al., 2007).

Literatuur

- Baar, P. (2002). *Cursushandleiding kwalitatief analyseren voor pedagogen*. Utrecht: Universiteit Utrecht opleiding pedagogiek.
- Baar, P. (2012). Peer aggression and victimization in Dutch elementary schools and sports clubs: Prevalence, stability, and approach across different contexts (Doctoral dissertation). Utrecht: Utrecht Universiteit.
- Baar, P., Wubbels, T., & Vermande, M. (2007). Algemeen methodische voorwaarden voor effectiviteit en de effectiviteitspotentie van Nederlandstalige antipestprogramma's voor het primair onderwijs. *Pedagogiek*, 27, 71-90.
- Baar, P. L. M. (2012). Pesten op sportverenigingen: visie en aanpak van trainers. In N. Schipper-van Veldhoven, H. van der Palen, J. van der Kerk & R. Schuijers (Red.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogisch perspectief* (pp. 115-126). Deventer: ...daM uitgeverij.
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Teunissen, J. (2001). *Basisboek kwalitatief onderzoek. Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff.
- Baarda, D. B., De Goede, M. P. M., & Van Dijkum, C. J. (2007). *Basisboek Statistiek met SPSS. Handleiding voor het verwerken en analyseren van en rapporteren over (onderzoeks)gegevens*. Groningen: WoltersNoordhoff.
- Bartholomew, L. K., Parcel, G. S., Kok, G., & Gottlieb, N. H. (2006). *Planning health promoting programs: An intervention mapping approach*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Berk, L. (2003). *Child development*. Pearson educations.
- Biesta, G. J. J., Stams, G. J. J. M., Dirks, E., Rutten, E. A., Veugelers, W., & Schuengel, C. (2001). Does sport make a difference? An exploration of the impact of sport on the social integration of young people. In J. Steenbergen, P. de Knop, & A. H. F. Elling (Eds.), *Values and norms in sport* (pp. 95–113). Oxford: Meyer & Meyer Sport.
- Buisman, A. (2002). *Jeugdsport en fair play in het Nederlandse sportbeleid van de jaren negentig*. Amsterdam: SWP uitgeverij.
- Buisman, A. (2004). Opvoeding in en door sport? *Pedagogiek*, 24, 310-323.
- Boeije, H.R. (2010). *Analysis in qualitative research*. London: Sage.
- Boonstra, N., & Hermens, N. (2011). *De maatschappelijke waarde van sport: Een literatuurreview naar de inverdieneffecten van sport*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Coubertin, P. de: *The Olympic Games of 1896*. In: The Century Illustrated Monthly Magazine, Vol. LIII, New Series, Vol. XXXXI, November 1896 to April 1897, p. 53. Reprinted in: Müller, N. (ed.): *Pierre de Coubertin. Olympism. Selected Writings*, Lausanne, IOC, 2000, p. 360.
- Crum, B.J. (2001). *Over de versporting van de samenleving*. Haarlem: De Vrieseborch.

- Elling, A. en de Knop, P. (2001). Sport en sociale integratie: ervaringen en meningen uit het veld. *Vrijtijdsstudies*, 19, 35-52.
- Exel, N. J. van, Graaf, G. de & Brouwer, W. B. F. (2006). Everyone dies, so you might as well have fun! Attitudes of Dutch youths about their health lifestyle. *Social Science and Medicine*, 63, 2628-2639.
- Gatz, M., Messner, M.A., & Ball-Rokeach, S.J. (2002). *Paradoxes of youth and sport*. New York: State University of New York Press.
- Green, L. W., & Kreuter, M. W. (2005). *Health promoting planning: An educational en environmental approach*. New York: McGrawHill Higher Education.
- Heuvel, M. van den., Sterkenburg, J. van., & Bottenburg, M. van (2007). Olympisch Plan 2028. *Uitwerking van de bouwsteen sportwaarden*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., Meulen, R. van der, Lucassen, J., Elling, A. & Breedveld, K. (2007). *Sporters in beeld. Sportersmonitor 2005-2006*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Hoyng, J. & Knop, P. de, (2002). *De sociale functies en betekenissen van sport*. In: P. de Knop, B. Vanreusel & J. Scheerder (Red.). *Sportsociologie: Het spel en de spelers*. Maarssen: Elsevier gezondheidszorg.
- Huizinga, J. (1974) *Homo ludens: proeve eener bepaling van het spelelement der cultuur*. Groningen: Tjeenk Willink.
- IK.JIJ.WIJ (2013). *Olympisch lespakket Sochi 2014 voor het basisonderwijs*. Verkregen op 13 november 2013 van <http://www.ikjijwij.info/default.aspx?l=7398>
- Kohlberg, L. (1984). Moral stages and moralization: The cognitive-developmental approach. In T. Lickona, moral development and behaviour: Theory, research and social issues. New York, Holt
- Knoppers, A. (2006) Wat brengt sport teweeg?! Oratie Universiteit Utrecht. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Lincoln, Y. & Guba, E. (1985). *Naturalistic inquiry*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Leeman, Y., & Wardekker, W. (2004). *Onderwijs met pedagogische kwaliteit*. Zwolle: Christelijke Hogeschool Windesheim.
- Maass, S. (2007). The Olympic Values. In: *Olympic Review*, 63 (April–June 2007): 28–33
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (2005). *Tijd voor sport: Bewegen, meedoen, presteren*. Den Haag: VWS.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2011). *Gezondheid dichtbij: Landelijke nota gezondheidsbeleid*.
- Nederlands Jeugdinstituut (2014). *Erkenningscommissie Interventies - Goed onderbouwd, Nederlands Jeugdinstituut*. Verkregen op 18 juni 2014 van <http://www.nji.nl/nl/Kennis/Projecten/Erkenningscommissie-Interventies/Goed-onderbouwd>
- Neuman, W. L. (2012). *Understanding Research*. Boston: Pearson Education, Inc.
- NOC*NSF (2009). *Expertrapport Nederlandse sport naar Olympisch niveau: Een nadere*

- uitwerking van het sportgedeelte van het Olympisch Plan 2028*, Arnhem: NOC*NSF.
- NOC*NSF (2014). *IK.JIJ.WIJ.-programma*. Verkregen op 7 februari 2014 van <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=7821>
- Panathlon-Vlaanderen (2005). *Kwetsbare kinderen. Bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport*. Brussel, Panathlon-Vlaanderen.
- Podium (2014). *Project NOC*NSF*. Verkregen op 7 februari 2014 van <http://www.podium.nl/public/project.php?id=119>
- Posthuma, S., & Horsting, K. (2008). *Maatschappelijke waarde van sport: visiedocument in het kader van het Olympisch Plan 2028*. Arnhem: NOC*NSF.
- Vanden Auweele, Y. (2009). Misbruiken in de sport. *Orde van de Dag: Criminaliteit en Samenleving*, 47, 41-48.
- International Olympic Committee (2007). *The Olympic Symbols*. The Olympic Museum.
- International Olympic Committee (2013). *Olympic Charter*. Lausanne: International Olympic Committee.
- Rutten, E., Stams, G. J., Dekovic, M., Schuengel, C., Hoeksma, J. & Biesta, G. (2004). Jeugdsport en morele socialisatie. *Pedagogiek*, 24, 324-341.
- Schipper-van Veldhoven, N. (2012). Sport in a pedagogical perspective. In: Harvey, S. & Light, R. (Eds.), *Ethics in Youth Sport. Policy and Pedagogical Applications*. Londen & New York: Routledge.
- Schipper-van Veldhoven, N., & Kerk, J. van der (2012). Inleiding: jeugdsport in een pedagogisch perspectief. In N. Schipper-van Veldhoven, H. van der Palen, J. van der Kerk & R. Schuijers (Red.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogisch perspectief* (pp. 11-18). Deventer: ...daM uitgeverij.
- Stals, K. , Yperen, T. van, Reith, W. & Stams, G.J. (2008). *Effectieve en duurzame implementatie in de jeugdzorg. Een literatuurrapportage over belemmerende en bevorderende factoren op de implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Utrecht: Universiteit Utrecht
- Stams, G. J., Brugman, D., Dekovic, M., Rosmalen, L. van, Laan, P. van der, & Gibbs., J. C. (2006). The moral judgment of juvenile delinquents: A meta-analyses. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 34, 697-713.
- Steenbergen, J. & Tamboer, J.W.I. (1998). Ethics and the Double Character of Sport: An attempt to systematize the Discussion on the Ethics of Sport. In: M.J. McNamee en S.J. Parry. *Ethics and Sport* (pp.35-53). London: E. en F.N. Spon.
- Steenbergen, J. & Verveld, H. (2012). Sportethiek moet dienstbaar zijn aan de praktijk. In N. Schipper-van Veldhoven, H. van der Palen, J. van der Kerk & R. Schuijers (Red.), *Goud in elk kind. Jeugdsport in een pedagogisch perspectief* (pp. 157-170). Deventer: ...daM uitgeverij.

- Stevens, S. (2011). *Olympism practiced through sport: An insight from youth*. University of Canterbury.
- Tamboer, J. & Steenbergen, J. (2000). *Sportfilosofie*. Leende: Damon.
- Telama, R., Naul, R., Nupponen, H., Rychtecky, A., & Vuolle, P. (2002). *Physical fitness, sporting lifestyles and Olympic ideals: Cross-cultural studies on youth sport in Europe*. Schorndorf: Hofmann.
- Veerman, J.W. & T.A. van Yperen (2006). Wat is praktijkgestuurd onderzoek?. In: T.A. van Yperen & J.W. Veerman (Red.). *Zicht op effectiviteit. Bronnenboek voor praktijkgestuurd effectonderzoek in de jeugdzorg. Deel 1* (pp 7-20). Utrecht: NIZW.
- Zinder (2014). *Educatieve projecten – Olympische Educatie*. Verkregen op 18 juni van <http://zinderzinder.squarespace.com/educatieveapps/>